

TYÖVÄEN ARJESTA

JUHLAAN - Kansan Elokuvan ja Allotria Filmin vaiheet

Kansan Elokuvan perustamisen taustat

Jatkosodan päättyminen syksyllä 1944 merkitsi uuden aikakauden alkua suomalaisessa yhteiskunnassa. Jälleenrakentaminen, teollisuuden kehittäminen ja pientilojen muodostaminen työllistivät suomalaiset. Uutta maata rakennettiin radikalisoituneessa poliittisessa ilmapiirissä. Loka-kuussa 1944 perustettu Suomen Kansan Demokraattinen Liitto (SKDL) oli ensimmäisten sodanjälkeisten eduskuntavaalien voittaja. Vasemmistolla oli eduskunnassa yhteensä 99 kansanedustajaa. Vasemmiston menestyksen selitti osaltaan yhteiskunnan raskas rakentaminen, teollisuuden kasvu ja kehittyminen kaupungeissa sekä maaseudun pienviljelijästyöväen perustaminen. Sodanjälkeisen yhteiskunnan vasemmistolaistuminen synnytti mielenkiintoisia ilmiöitä, joista työväen elokuvajärjestön Kansan Elokuva r.y:n perustaminen oli yksi.

Kansan Elokuvan synnyn kannalta keskeiset henkilöt olivat Helsingin Sos.-dem. Nuorisoyhdistyksen elokuvakerhon toimintaa vetänyt Olavi Linnus ja Sosialidemokraattisessa Työläisnuorisoliitossa tärkeässä asemassa ollut Lasse Jaakkola. Jaakkolan mukaan malli Kansan Elokuvalle otettiin miltei suoraan Ruotsin vastaavanlaisesta järjestöstä.

Kansan Elokuvan perustamisen taustalla voidaan nähdä osaltaan työväenliikkeen oma elokuvatuotanto 1920- ja 1930-luvul-

ta lähtien. Ero tuon ajan ja 1940-luvun sodanjälkeisen tuotannon välillä on siinä, että 1930-luvulla elokuvia saattoivat ammattilaisten ohella kuvata työväenliikkeen järjestöissä tärkeissä asemissa olevat "harrastelijat" (Kaarlo Harvala ja Yrjö Kallinen)¹, kun taas sodan jälkeen filmauksesta huolehtivat alan ammattilaiset, ennen kaikkea puolustusvoimien kuvaaja Reino Tenkanen ja Pentti Lintonen.

Taustalla voidaan nähdä myös raskaan teollistumisen ja yhteiskunnan rakentamisen mukana voimakkaaksi poliittista päätöksentekoa painostavaksi voimaksi kohonnut ammattiyhdistysliike, joka tarvitsi elokuvaa toimintamuotojensa esittelyyn ja uuden jäsenistön rekrytointiin. Ammattiyhdistysliikkeen rooli tilaustöiden järjestäjänä Kansan Elokuvalle oli aluksi tärkeä.

Kansan Elokuva r.y:n perustaminen

Kansan Elokuva r.y:n perustamisaloitteen tekijä Sosialidemokraattinen Työläisnuorisoliitto heti sodan päätyttyä. Perustava kokous, jossa määriteltiin perustettavan yhdistyksen toiminnan suuntaviivat, pidettiin Helsingin työväentalolla elokuussa 1945.

Kansan Elokuvaa olivat perustamassa Sos.dem. Työläisnuorisoliitto, SDP ja SKDL sekä kaikki tärkeimmät poliittisen vasemmiston järjestöt (mm. Suomen Demokraattisen Nuorison Liitto SDNL, Suomen Kommunistinen Puolue SKP, Sos.dem. Työläisnaisliitto, Työväen Urheiluliitto TUL ja Työväen Sivistysliitto TSL). Lisäksi tietyt elokuvateattereita omistavat rekisteröidyt työväenyhdistykset liittyivät perustamiskokouksessa Kansan Elokuvaan.

*"Presidentinvaali 1946".
J. K. Paasikivi lukee juhlal-
lisen vakuutuksen eduskun-
nassa tultuaan valituksi
Suomen tasavallan presiden-
tiksi. Vieressä eduskunnan
puhemies Karl-August
Fagerholm.*

Perustetun yhdistyksen toiminnan suunta-
viivoiksi määriteltiin työväen elokuvateat-
tereiden ja kaikkien työväen järjestöjen
palvelu elokuvia vuokraamalla ja kaita-
filmikoneita hankkimalla sekä oman filmi-
tuotannon aloittaminen ja kestäväen talou-
dellisen pohjan luominen.

Kansan Elokuvan ensimmäisen hallituk-
sen puheenjohtajaksi valittiin Suomen
Filmikamarin silloinen varapuheenjohtaja
(puheenjohtaja 1946 - 1953) ja SDP:n pu-
heenjohtaja (1944 - 1946) Onni Hiltunen.
Lisäksi hallitukseen, jossa sosialidemo-
kraateilla oli yhden paikan enemmistö, va-
littiin yhdistyksen perustamiseen voimak-
kaasti vaikuttanut Lasse Jaakkola. Halli-
tuksen muut jäsenet olivat varapuheenjoh-
tajan tehtävää hoitanut Nestori Parkkari,
Eero Kaukinen, Tyyne Leivo-Larsson ja
Antti Aaltonen. Kansan Elokuvan ensim-
mäisinä tuotantopäällikköinä toimivat
Olavi Linnus, Lasse Jaakkola ja Ahti Ilo-
mäki.

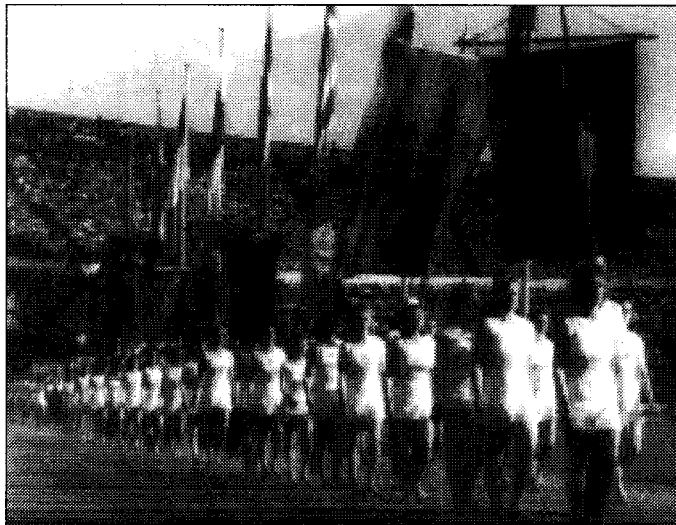
Kansan Elokuva r.y:n toiminnan käynnis-
tämiseksi työväenjärjestöt lainasivat yh-
distykselle varoja taloudellisten mahdolli-

suuksiensa mukaan. Alkupääomaksi saa-
tiin vuosien 1945 ja 1946 aikana kerättyä
335.000 markkaa. Se oli varsin vaatima-
ton summa, sillä kokoillan elokuvan tuot-
tamisen laskettiin samoihin aikoihin mak-
savan noin 4 miljoonaa markkaa.

Kansan Elokuva r.y:n toiminta 1945 - 1947

Elokuvien vuokraustoiminnan Kansan
Elokuva aloitti jo syksyllä 1945, tosin
vaatimattomassa mittakaavassa, sillä
elokuvateatterit olivat useissa tapauksissa
lyöneet ohjelmistonsa lukkoon kesään
1946 asti. Yhdistyksen vuokraamat eloku-
vat olivat ruotsalaisen työväenliikkeen tu-
ella valmistettuja aatteellisia filmejä, joi-
den menestys sodasta toipuvien suoma-
laisten keskuudessa ei ollut paras mahdol-
linen. Vaikka lyhytelokuvien vuokraus oli
vilkasta, niin tuottoisampi pitkien kaita-
filmien (16 mm) vuokraus oli vähäistä
esityskoneiden puutteen vuoksi. Näin
vuokraustoiminnasta vuosina 1945 - 1947
ei ehtinyt muodostua tuottoisaa.

*“Korkealle kansan kunto”
(1946). Urheilijat saapu-
vat Työväen Urheiluliiton
III liittojuhlien pääjuh-
laan Olympiastadionilla.*

Ensimmäisen toimintavuotensa aikana Kansan Elokuva solmi kansainvälisiä yhteyksiä Ranskaan, Yhdysvaltoihin, Tsekkoslovakiaan ja Italiaan. Tosin vain Ranskasta onnistuttiin hankkimaan elokuva levitykseen. Lisäksi yhdistys liittyi jäseneksi Suomen Filmikamariin ja Suomen Filminvuokraajaliittoon.

Vuonna 1946 saatiin Englannista hankittua 16 mm:n kaitafilmit. Niiden avulla ulotettiin elokuvakiertueet paikkakunnille, joissa ei omaa teatteria ollut. Lisäksi yhdistys välitti työväenyhdistysten elokuvateattereille näiden tarvitsemia laitteita ja projektoreiden varaosia.

Oman elokuvatuotannon Kansan Elokuva r.y. aloitti kevään 1946 aikana. Suurin elokuvatoimintaa vaikeuttava tekijä oli vuoteen 1947 jatkunut pula raakafilmistä. Tästä johtuen yhdistys keskittyi lyhytelokuvien valmistukseen. Ensimmäinen Kansan Elokuvan valmistama elokuva “Presidentinvaali 1946” oli juhlava, arvokas ja kuivakka kuvaus vastavalitun presidentin J. K. Paasikiven virkaanastujaisista eduskunnassa.

Toinen Kansan Elokuvan merkittävä elokuvatyö oli kesällä 1946 Työväen Urheiluliiton liittojuhlista kuvattu kaksiosainen dokumenttielokuva “Korkealle kansan kunto”, josta tehtiin myös ruotsinkielinen versio. Elokuva esitettiin vuoden 1947 aikana TUL:n kaikkien piirijärjestöjen tilaisuuksissa yhteensä lähes 60.000 katsojalle.

Vuonna 1946 tuotetuista 11 elokuvasta vain yksi oli ammattiyhdistysliikkeelle tehty tilaustyö (“Liiketoimintajäsen III liittojuhla Helsingissä 8-9/6.1946”), mutta seuraavana vuonna valmistuneista yhdeksästä elokuvasta jo viisi oli eri ammattiliittojen toimintaa esitteleviä. Ammattiyhdistyselokuvien kohdalla tätä määrää ei ylitetty enää minään vuonna. Järjestöelokuva säilytti tärkeän asemansa tilauselokuvien joukossa, mutta tuotannon pohja laajeni vuosien saatossa yhteiskunnallisesti yleisemmällä tasolla liikkuvien filmien, mainoselokuvien, kauppala- ja kaupunkikuvausten suuntaan. Kaikkiaan Kansan Elokuva r.y:n tuotanto edusti noin viittä prosenttia Suomessa vuosina 1946 - 1947 tuotettujen lyhytelokuvien määrästä.

Aatteellisesta yhdistyksestä osakeyhtiöksi

Sodan jälkeen oli SDP:n ja SKDL:n poliittinen raja ollut aluksi liikkuva, sillä SDP:n jäseniä oli siirtynyt SKDL:oon. Mutta myöhemmin puolueiden sisäisissä kiistoissa poliittiseen yhteistyöhön epäluuloisesti suhtautuneet henkilöt saivat yliotteen. Kansainvälinen kehitys loi taustaa valtataisteluille suomalaisten työväenjärjestöjen hallinnasta. Puolan, Romanian, Unkarin ja Bulgarian siirtyminen kommunismiin loi yhtäältä uskoa kommunisteihin, toisaalta pelkoa ja epävarmuutta sosialidemokraateissa ja porvaripiireissä.

Vuoden 1946 lopulla SDP aloitti "taistele-
van sosialidemokratian", jonka jatkoa oli keväällä 1947 aloitettu "Jo riittää" -kampanja. Sekä sosialidemokraatit että kommunistit kamppailivat osittain samasta äänestäjäkunnasta. Tehdäkseen selvän eron kansandemokraatteihin aloittivat sosialidemokraatit voimakkaasti omaa identiteettiään korostavan kampanjan. Tähän kampanjaan liittyen päättyi vuonna 1948 SDP:n ja SKDL:n yhteistyö hallitustasolla saakka. Luonnollista tässä tilanteessa oli, että yhteistyö myös elokuva-alalla loppui.

Kansan Elokuva r.y. aloitti ja rahoitti toimintansa alunperin lainapääomalla. Koska yhdistyksen tuotto ei kahtena ensimmäisenä vuotena ylittänyt menoja, oli sen taloudellinen tilanne huono. Vuonna 1946 otettujen kahden 500.000 markan vekselin korkomenot muodostivat suuren menoerän. Elokuvien vuokraustoiminta ei tuottanut kaavaillulla tavalla ja keväällä 1947 valmisteilla olevan kolmen lyhytelokuvan tuotanto vaarantui. Lisäksi Kansan Elokuva oli elokuviensa laboratoriotöistä velkaa Suomen Filmitieteellisyydelle huomattavia summia, jotka uhkasivat erään-

tyä ennen lyhytelokuvien valmistumista. Yhdistys olisi tarvinnut rahoitusta omien leikkaus- ja laboratoriolaitteiden hankkimiseen, sillä vieraan palveluiden käyttäminen ei pidemmällä aikavälillä olisi kannattavaa.

Kansan Elokuvan rahoitusongelmia jouduttiin käsittelemään useasti kevään 1947 aikana. SDP:n edustajat olivat perustettavan osakeyhtiön kannalla, SKDL:n edustajat taas halusivat muuta - tosin yksilöimätöntä - ratkaisumallia. Eriäviin kantoihin oli syynä se, että osakeyhtiön hallinnossa äänivalta määräytyi osakkeiden omistuksen perusteella kun taas rekisteröidyssä yhdistyksessä oli jäsenillä sääntöjen määäämissä puitteissa yhtäläinen äänioikeus. Kansandemokraatit eivät kannattaneet osakeyhtiön perustamista, koska heidän järjestöillään oli vähäiset mahdollisuudet sijoittaa pääomia elokuvayhtiöön.

Toukokuussa 1947 perustivat sosialidemokraattien johtamat järjestöt Kansan Elokuva Oy:n. Yhtiösopimuksessa yksilöitiin tavoitteet, joita olivat koko maan kattavan elokuvatoiminnan lisäksi täydellisen elokuvavuokraamon ylläpito, kaita-, lyhyt- ja kokoillan elokuvien valmistus, elokuva-alan tarvikkeiden kauppa ja välitys, kinoteatteritoiminta, elokuva-alan täydellisen mainostamon ylläpito, elokuva-alan julkaisujen kustantaminen ja myynti sekä valokuvaustoiminnan harjoittaminen.

Yhtiösopimuksen perusteella Kansan Elokuva Oy:n voidaan sanoa jatkaneen toimintaansa samoilla periaatteilla kuin yhdistyksenkin. Elokuvateatteritoiminnan Kansan Elokuva r.y. oli ehtinyt aloittaa yhdessä Invaliidijärjestöjen Keskusliiton ja Tuberkuloosiliiton kanssa ostamalla Helsingistä elokuvateatteri Robertan.

*“Rautakourat juhlivat”
(1950). Suomen Metallityö-
väen Liiton 50-vuotisjuhlien
kulkue marssii pitkin
Hämeentietä kesällä 1949.*

Uuden osakeyhtiön osakepääomaksi tuli neljä miljoonaa markkaa, joka jaettiin neljäänsataan 10.000 markan suuruiseen osakekirjaan. Suurimmaksi yksittäiseksi osakkeenomistajaksi merkittiin Johan Henrik (Janne) Hakulisen johtama Yhteis-mainos Oy. Seuraavaksi eniten osakkeita omistivat Suomen Ammattiyhdistysten Keskusliitto SAK, SDP, Työväen Urheiluliitto TUL ja Kulutusosuuskuntien Keskusliitto KK. Muut, pienemmät osakkeenomistajat olivat Suomen Liiketoimintajien Liitto, Sos.-dem. Työläisnaisliitto, Työväen Matkailuliitto, Työväen Sivistysliitto, Sos.-dem. Työläisnuorisoliitto ja Sos.-dem. Raittiusliitto.

Uuden osakeyhtiön perustamisen myötä Kansan Elokuva r.y:tä ei lakkautettu, sillä sääntöjensä mukaan yhdistyksen omaisuus olisi pitänyt jakaa sen jäsenjärjestöjen kesken. Kansan Elokuva r.y. myi kesäkuussa 1947 vähäisen omaisuutensa Kansan Elokuva Oy:lle, joka ottamalla vastuulleen yhdistyksen velat sai käyttöönsä myös sen omaisuuden. Kansan Elokuva r.y. jäi yhdistysrekisteriin jatkamaan “paperijärjestönä” aatteellista toimintaa.

Kansan Elokuva Oy:n toiminta 1948-1955

Kansan Elokuva r.y:n elokuvaus- ja vuokraustoimintaa jatkoi välittömästi uusi Kansan Elokuva Oy. Osakeyhtiö kuului osana Janne Hakulisen “Viiden konserniin”, jonka muita yhtiöitä olivat Yhteismainos Oy, Kansan Pika-arpajaiset r.y., Ohjelmapalvelu r.y. ja Psyko Työ Oy. Kansan Elokuva Oy:n johtokunnan puheenjohtajana ja yhtiön toimitusjohtajana toimi Janne Hakulinen. Varsinaisen tuotantopuolen johdon hän jätti Topo Leistelälle, joka aikaisemmin oli ollut Suomen Filmiteollisuuden palveluksessa. Vuonna 1952 Leistelä joutui sairauden takia eroamaan. Tuotannonjohdosta vastasi kuvaaja Heimo Palander vuoteen 1954 asti, jolloin elokuvaaja Erik Blomberg tuli yhtiön palvelukseen.²

Elokuvatuotannon kehittämiseen vaikutti oman kameran saaminen vuonna 1948. Tähän asti oli edellytetty kuvaajalta omaa kameraa. Lisäksi hankittiin lisää valaistuskalustoa. Tuotantotoimintaa yritettiin laajentaa, mutta ongelmana oli yhteistyö-

järjestöjen varojen puute. Vuonna 1950 taloudelliset tulokset paranivat, vaikka toiminta olikin tappiollista. Levitykseen laskettiin vain kolme lyhytelokuvaa, joista kaksi oli kuvattu edellisenä vuonna (1949) Lapissa.

Vuonna 1951 yhtiö sopi kaikkien laboratoriotöiden siirtämisestä Suomi-Filmi Oy:n haltuun (kuitenkin myöhemmiltä vuosilta olevien elokuvien kopioissa näkee SF:n startteja). Vastapalveluksena Suomi-Filmi sitoutui esittämään Kansan Elokuvan tuotantoa Helsingissä ja maaseudulla olevissa teattereissaan. Tänä vuonna valmistui levitykseen peräti 15 lyhytelokuvaa. Niistä suurituotantoisimmat olivat Sotakorvausteollisuuden valtuuskunnan (Soteva) tilaama ”Suomi maksaa” ja Maa- ja metsätalousministeriön asutusasiainosaston (Aso) tilaama ”Luvattu maa”. Molempien elokuvien näkemys ja tulkinta sodanjälkeisen Suomen rakentamisesta on voimakkaasti kehitysoptimistinen ja hieman ulkokohtainen. 1930-luvun teollisuuselokuvien hengessä suomalainen työläinen ja uudisraivaaja näytetään työprosessin osana, tuotantovälineiden jatkeena.

”Suomi maksaa” aiheutti peräti eduskuntakyselyn, jonka esitti SKDL:n kansanedustaja V. Riihinen. Hän koki elokuvan loukkaavan Neuvostoliittoa. Kauppa- ja teollisuusministeri Penna Tervo vastasi kyselyyn mm. seuraavasti: ”Elokuva ei ole missään tapauksessa tarkoitettu tehdä Neuvostoliittoa loukkaavaksi, eikä se voi-ne, kuten kyselyssä sanotaan, synnyttää katsojissa katkeruutta ja vihaa, vaan se esittää Suomen teollisuuden suurta nousukautta, jonka kannustimena on ollut sotakorvausteollisuutemme...”. Hallitus ei kieltänyt elokuvan esittämistä.

Kansan Elokuvan tuotannon painopiste oli edelleen järjestöelokuvien tuottamisessa, mutta niistä vain osa oli enää suoraan ammattiyhdistysliikkeestä kertovia. Mainokset, kulttuuriaiheet ja sosiaaliset katsaukset yleistyivät. Näiden lisäksi alkoi loppuvuodesta 1955 ajankohtaisten, mutta viihteellisten ”Ajan kuvastin”-katsausten valmistaminen. Vuonna 1955 filmituotanto kasvoi miltei 80 % edellisvuoteen verrattuna. Kansan Elokuva tuotti kaikkiaan 14 lyhytelokuvaa ja 9 mainospalaa.

*Pellonraivausta elokuvassa
"Luvattu maa" (1951).*

Sotakorvausteollisuutemme esittelyä elokuvassa "Suomi maksaa" (1951).

Elokuvien vuokraustoiminnassa Kansan Elokuva koki olevansa heikoilla, koska suurten vuokraamojen "matkavuokraajat" (edustajat) tarjosivat elokuvia normaalia halvemmalla. Vuoden 1949 aikana elokuvien katsojamäärät laskivat koko maassa ja Kansan Elokuvan vuokraustapahtumien määrä pieneni edellisvuoteen verrattuna. Oman ensi-iltateatterin puuttuminen koettiin "erittäin tuhoisana" vuokraustoiminnan kannalta: vuoden 1949 keväällä oli ai-noastaan yksi elokuva saanut ensi-iltansa, syksyllä ei ainutkaan. Vuoden 1950 alussa varastossa odotti kolme elokuvaa ensi-iltansa.

Kokoillan elokuvien vuokraaminen kääntyi nousuun vaikean alun jälkeen. 16 mm:n kaitafilmiin vuokraus sen sijaan kasvoi vuosittain. Tähän vaikutti osaltaan

luettelo kaitaelokuvista, jonka avulla tiedotettiin perusjärjestöille saatavilla olevasta materiaalista. Luettelo jaettiin kaikille asiakkaille, joista huomattavimmat olivat sos.dem. piiritoimistot, [kuntien] raittiuslautakunnat ja työväenopistot. Oman elokuvateatteri Allotrian toiminnan aloittaminen vuonna 1953 helpotti yhtiön oman elokuvatuotannon markkinointia.

Kansan Elokuva Oy osallistui voimakkaasti työväenyhdistysten elokuvateattereiden perustamiseen ja elokuvakoneiden hankintaan niille. Vuosien 1950 ja 1955 välisenä aikana Kansan Elokuvan vuokraustoiminnan piirissä olevien jäsen-teattereiden lukumäärä kasvoi 12:sta 57:ään. Lisäksi yhtiö yhteistyössä Kansan Elokuva r.y:n kanssa harjoitti aktiivista neuvonta- ja valistustoimintaa järjestämäl-

lä mm. opetuselokuvapäiviä ja opastamalla elokuvateatterien hoitajia.

MUUTOKSIA

Toiminnan alati laajentuessa yhtiö organisoitiin uudelleen. Kansan Elokuva Oy:n nimi muutettiin 1.10.1955 neutraalimmalta kuulostavaksi Allotria Filmi Oy:ksi. Kaupparekisteriin nimenmuutos oli hyväksytty heinäkuun lopulla 1955.³ Kansan Elokuva Oy:n tehtävät jaettiin Allotria Filmin ja hiljaiseloa viettäneen Kansan Elokuva r.y:n kesken. Allotria Filmille tulivat kuulumaan elokuvien tuotanto ja vuokraus sekä elokuvateatteri Allotrian hoito. Kansan Elokuva r.y:lle siirtyivät kaitafilmiin vuokraus (jota vuodesta

1956 hoiti Kansan Elokuva r.y:n alaisuudesta erotettu Koulu- ja järjestökuva r.y.), mainosfilmien myynti, jäsentattereiden taloudellinen neuvonta ja uusien teattereiden perustaminen työväenyhdistysten alaisuuteen. Vuosien 1956 ja 1957 välisenä aikana Kansan Elokuva r.y:n jäsentattereiden määrä putosi hieman: vuonna 1956 teattereita oli 71, seuraavana vuonna 66.

Vuonna 1956 Allotria Filmi Oy lisäsi henkilökuntaansa kasvavien tuotantopaineiden takia. Yhtiö rekrytoi vanhojen ammattilaistensa (mm. kuvaajat Heimo Palander ja Aulis Finnig, ohjaaja-käsikirjoittaja Osmo Lampinen) rinnalle uusia kasvoja, kuten Jukka Virtasen, Ulf Bäckströmin ja Jukka-Pekka Kinnusen. Lisäksi käytettiin elokuvanteossa tarpeen mukaan

Liiketyöntekijäin Liiton tilaama lyhytelokuva "Liikeliiiton työsaralta" (1957). "Kyllikki Oras" järjestelee liikkeen hyllyjä työpäivän jälkeen.

freelancereita. Samalla hankittiin lisää kameroita ja uusittiin valaistusrakenteita. Mutta jo 1957 jouduttiin siihen tilanteeseen, että kireä taloudellinen tilanne jarrutti tuotannon aiemmin voimakasta kehitystä.

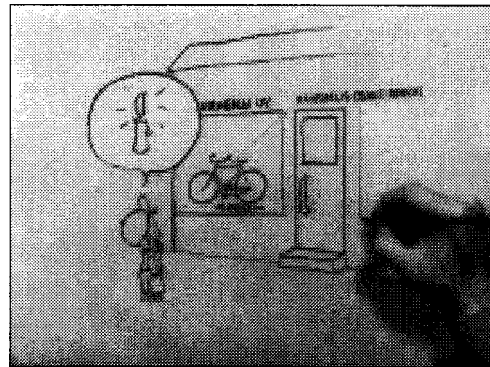
Vuonna 1958 taloudellinen lama heijastui järjestöelämään ja siten välillisesti Allotria Filmin toimintaan. Toimeksiantoja tuli edellisvuosia hieman niukemmin. Kokoilun elokuvien vuokraus väheni, sen sijaan Koulu- ja Järjestöelokuvan vuokraustoiminta kasvoi. Kansan Elokuva r.y:n jäsen-teattereiden määrä romahti 66:sta 24:ään. Yhtiön taloudelliseen tilaan vaikuttivat myös tulehtuneet välit SDP:n leskisläisen johdon kanssa.

Vuonna 1958 tuotetuista lyhytkuvista huomattavimpia olivat Kansallis-Osake-Pankin televisiota varten tilaamat animaatiomainokset. Tänä vuonna palkittiin myös kahdella Jussi-patsaalla edellisessä vuonna valmistunut kansatieteellinen dokumenttielokuva "Perämeren hylkeenpyytäjät", jonka tekijöitä olivat Ulf Bäckström ja Heimo Palander. Elokuva edusti Suomea vuoden 1958 Cannesin elokuvajuhlilla. Lisäksi kiitosta taiteellisesta ja tuoreen omaperäisestä otteestaan sai Jukka Virtasen ja Jukka-Pekka Kinnusen "Teollista muotoilua".

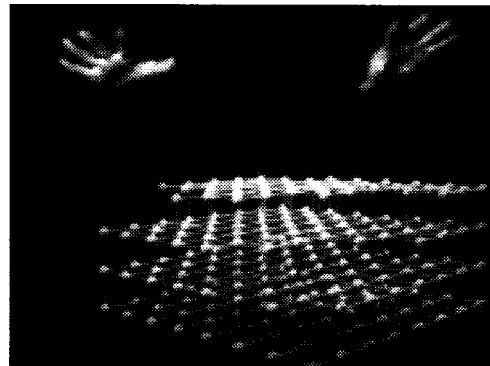
SDP:n ja Hakulisen konsernin ero

Vuoden 1954 syksyllä SDP:n puoluetoimikunta hyväksyi päätöksen vastaperustetun Työväenyhdistysten Keskusliiton (TK) r.y:n liittämistä Hakulisen konserniin. Yhdistyksessä käsiteltävät asiat liittyivät usein jollakin tavalla myös puoleen raha-asioihin. Näin vuorostaan puolueen raha-asiat niveltäivät Hakulisen johta-

maan yhtiöryhmittymään. Tässä vaiheessa SDP ja konserni olivat hyvissä väleissä. Sen sijaan vuonna 1956 on havaittavissa kitkaa SDP:n ja konsernin välillä. SDP:n puoluetoimikunta ei katsonut puolueella olevan mahdollisuuksia osallistua konsernin pääyhtiön - ja Allotria Filmi Oy:n suurimman osakkeenomistajan - Yhteismainos Oy:n suunnittelemaan osakepääoman korotuksesta aiheutuvien uusien osakkeiden lunastamiseen. Vuodesta 1954 lähtien Työväenyhteisöjen Keskus r.y:n (TYK) nimellä kutsutun Hakulisen konsernin

Ensimmäinen Kansallis-Osake-Pankille tehdystä piirrospaloista (1958).

"Teollista muotoilua" (1958) oli taiteellinen, runsaasti trikkikuvausta käyttävä lyhyt-filmi erilaisten esineiden muodoista ja mielleyhtymistä, joita jokapäiväisessä elämässä esiintyvät muodot herättävät.

Toimitusjohtaja Janne Hakulinen ja konsernin eri yhtiöiden osastopäälliköt kokouksessa Kaivokatu 8:ssä. Kuva elokuvasta "Yhteistyötä yhteisvoimin" (1953).

jäsenyhtymien lukumäärä oli vuoteen 1956 tultaessa kasvanut alkuperäisestä viidestä peräti kolmeentoista. Uusia jäseniä olivat Kansan Elokuva r.y:n, Koulu- ja Järjestöelokuva r.y:n ja Työväenyhdistysten Keskusliitto r.y:n lisäksi mm. Liikennemainos Oy, Huvi- ja kansanpuistojen Keskusliitto r.y. ja Työväentalojen takausosakeyhtiö.

Vuoden 1957 keväällä SDP:n puoluetoimikunnassa keskusteltiin Hakulisen konsernin taloudellisista vaikeuksista. Turhaa hälyä asiasta päätettiin kuitenkin välttää. SDP:n edustaja, taloudenhoitaja Aarne Paananen valitti, ettei hänen saansa kuunneltu yhtiöiden kattojärjestyksi vuonna 1955 perustetun Työväenyhteisöjen Keskus r.y:n (TYK) johtokunnassa. Paananen olisi halunnut tarkan selvityksen yhtymän taloudellisesta tilanteesta, mutta sitä ei hänelle toimitettu.

Vuoden 1957 lopulla SDP:n puoluetoimikunta ei suostunut konsernin erään yhtiön huomattavan lainan takaukseen, koska epäili yhtymän lojaalisuutta SDP:n johtoa kohtaan. Koska puolue ei enää tukenut

konsernia taloudellisesti, toimi Allotria Filmikin ilman SDP:n tukea. Vuoden 1958 tammikuussa Aarne Paananen ehdottikin, että SDP vetäisi edustajansa pois jokaisesta Janne Hakulisen johtamasta yrityksestä. Huhtikuussa 1958 puoluetoimikunta hyväksyi päätöksen olla osallistumatta millään lailla Työväenyhteisöjen Keskus r.y:n alaisuudessa olevien yhtiöiden hallintoelimiin. Hakulinen kommentoikin kärjekkäästi Työväenyhteisöjen Keskus r.y:n toimintakertomuksessa vuodelta 1958 SDP:n harjoittamaa "hajoitustoimintaa".

SDP:n ja konsernin ero oli täydellinen. Kansan Elokuva r.y:n 12 vuoden takaisen lainan takaajista ainakin SDP ja Kulutusosuuskuntien Keskusliitto KK sanoutuivat irti yhteistyöstä Hakulisen johtaman yhtiön kanssa, joka oli jäänyt SDP:n opposition haltuun. Välikirjo keskuserjestyksellä heijastui kaikkiin konsernin yhtiöihin, myös Allotria Filmiin.

Vuonna 1959 taloudelliset vaikeudet löivät leimansa Allotria Filmin toimintaan. Levytykseen pääsi yhteensä vain 13 lyhytelokuvaa, joista valtaosa oli "Ajan kuvastin"

-katsauksia. Tuotettujen elokuvien määrä oli 18 vähemmän kuin edellisvuonna. Elokuvien vuokraustoiminta ja elokuvateatteri Allotrian kävijämäärät laskivat huomattavasti. Vuonna 1958 käyttöön otettu Porin Allotria-teatteri jouduttiin seuraavana vuonna lakkauttamaan kannattamattomana. Keväällä 1959 Erik Blombergin tilalle yhtiön osastopäälliköksi tuli Ulf Bäckström.

Merkit taloudellisista vaikeuksista heijastuivat myös työntekijöihin. Palkkoja jäi maksamatta ja laskut ohjattiin yhtiön huoltokonttorin hoidettaviksi. Vuonna 1960 Allotria Filmi Oy:n, Kansan Elokuva r.y:n ja Koulu- ja järjestöelokuva r.y:n osastopäällikön tehtävät yhdistettiin ja tehtävään valittiin ohjaaja, maisteri Armand Lohikoski. Yhtiön toiminnassa näkyi tehostumista, mutta jo seuraavana vuonna tuotanto hiipui sammuaakseen kokonaan. Vuoden 1962 helmikuussa valmistui Allotria Filmin viimeinen tilaustyö, Rautatieläisten Liiton toiminnasta kertova "Yhteinen tiemme".

Allotria Filmi Oy:n konkurssi

Hakulisen konsernin eli Työväen-Yhteisöjen Keskuksen konkurssikypsyys oli yleisesti tiedossa jo syksyllä 1961. Suomen Sosialidemokraatti uutisoi näyttävästi (19.10.1961) tulevasta konkurssioikeudenkäynnistä. Kuitenkin konsernin johdossa tehtiin vielä uudelleenjärjestelyjä. Uudeksi toimitusjohtajaksi nimitettiin Rautatieläisten Liiton sihteeri Ragnar Tuori, joka ei koskaan saapunut hoitamaan uutta tointa. Hakulinen väitti, että SDP:n silloinen leskisläinen johto oli osaltaan ollut ajamassa konsernia taloudellisiin vaikeuksiin.

Päivän Sanomien palstoilla Hakulinen hyökkäsi voimakkaasti leskisläisiä vastaan. Hakulinen ei yksilöinyt syytöksiään, mutta on oletettavaa, että SDP:n johdolle myönteiset velkojat hakivat innokkaasti saataviaan. Kulissien takainen peli oli ilmeisen kovaa Hakulista ja hänen johtamaansa yhtymää kohtaan, saivathan Aarre Simosen ja Emil Skogin johtaman SDP:n opposition, vuodesta 1959 Työväen ja Pienviljelijäin Sosialidemokraattisen Liiton (TPSL)⁴, kannattajat julkisuutta konsernin kautta. Suomen Sosialidemokraatin sivuilla SDP:n taloudenhoitaja Aarne Paananen syytti Hakulista yhtiöjärjestyksen rikkomisista: Työväentalojen takausosakeyhtiön takuupapereita oli käytetty konsernin sisäisten luottojen vakuuksina. Varsin suurin sanoi Hakulista syytettiin taloudellisesta kykenemättömyydestä ja konsernin alistamisesta palvelemaan skogilaisten pyrkimyksiä.

Allotria Filmi Oy:n konkurssioikeudenkäynti käytiin vuoden 1961 lokakuun ja vuoden 1962 heinäkuun välisenä aikana. Ensimmäinen konkurssikäsittely oli 21.10.1961. Istunnossa joulukuussa 1961 kahdeksan velkojaa vaati saataviaan. Suurimmat velkojat olivat Pohjoismaiden Yhdyspankki PYP, Suomen Ammattiyhdistysten Keskusliitto SAK ja, paradoksaalista kyllä, Hakulisen konsernin Yhteismainos Oy, joka oli Allotria Filmin suurin yksittäinen osakkeenomistaja. Konkurssioikeudenkäynnissä haki saataviaan yli 40 yksityishenkilön, järjestön tai yrityksen edustajaa. Yhteensä Hakulisen konsernin velat kohosivat liki 740 miljoonaan [vanhaan] markkaan. Varoja konsernilla oli vain 132 miljoonaa markkaa. Palkkoja työntekijöille oli jäänyt maksamatta arviolta 6 - 7 miljoonan markan edestä.

Kevään 1962 aikana käsiteltiin Hakulisen konsernin yhtiöiden - ja siinä ohessa Allotria Filmi Oy:n ja Kansan Elokuva r.y:n - konkurssseja, mutta tapauksen laajuuden ja sekavuuden vuoksi raastuvanoikeus pystyi antamaan lopullisen päätöksensä vasta heinäkuun alussa 1962. Hakulisen yhteensä 13 yhtiötä olivat taanneet toistensa lainoja ristiin ja hakivat konkurssioikeudenkäynnissä rahoja toisiltaan.

Allotria Filmi Oy:n ja Kansan Elokuva r.y:n toiminta päättyi Helsingin raastuvanoikeuden päätöksellä 7.7.1962. Valtaosa sen elokuvista päättyi konkurssipesän toisen selvitysmiehen Herbert Gumplerin haltuun, joka pidätti itsellään copyrightin tuotantoon tietyin poikkeuksin (mm. Erik Blombergin tietyt pitkät elokuvat). Fyysisesti valtaosa Kansan Elokuvan ja Allotria Filmin tuotannosta päättyi ajan mittaan Suomen elokuva-arkistoon, mutta kopioita elokuvista on ollut ja on edelleen järjestöillä, yrityksillä ja yksityishenkilöillä.

Vuoden 1988 heinäkuussa solmittiin asianajaja Gumplerin ja Työväenperinne - Arbetartradition ry:n kesken sopimus, joka siirsi Kansan Elokuvan ja Allotria Filmin elokuvatuotannon tekijänoikeudet vastikkeettomasti yhdistyksen haltuun. Koko vasemmiston yhdessä perustaman, mutta SDP:n pienen opposition haltuun päätyneen yhtiön elokuvatuotannon perinne säilyy työväenliikkeen aatteellisen yhdistyksen vaalimana.

Viitteet:

¹Yrjö Kallinen, Kulutusosuuskuntien Keskusliiton valistusosaston päällikkö, suoritti elokuvauskurssin London Film Schoolissa vuonna 1936. Kaksi vuotta myöhemmin hänet hyväksyttiin British Film Institutun jäseneksi. Jo vuonna 1930 Kallinen oli kirjoittanut osuuskauppojen toimihenkilöiden ammattilehteen Työtoveriin (n:o 5/1930) artikkelin "Nykäisy ja pysähdys eli miten elokuva syntyy".

²Erik Blomberg oli ennen Kansan Elokuva Oy:n osastopäälliköksi ryhtymistään tehnyt yhtiölle elokuvia freelancer-pohjalta.

³29.7.1955.

⁴TPSL:n perustava kokous pidettiin Helsingin Työväenyhdistyksen talon juhlasalissa 7.5.1959.